

VI. DIFUSIÓ I RECEPCIÓ DE L'OBRA

DE POMPEU FABRA

L'ANEGUET LLEIG: EL CATALÀ NORD-OCCIDENTAL

I L'OBRA DE FABRA

RAMON SISTAC I VICÉN,

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Si una metàfora és la «figura retòrica que consisteix a emprar un mot que expressa literalment una cosa per a expressar-ne una altra que té una certa semblança amb aquella»,¹ de ben segur que s'entendrà fàcilment que «l'aneguet lleig» fa referència no pas a l'obra codificadora fabriana sinó més aviat al català nord-occidental, almenys pel que fa a la seua relació amb l'obra cabdal del mestre i, de retruc, a tota o bona part de la codificació empresa o assumida per l'Institut d'Estudis Catalans. Tots coneixem l'argument del conte famós d'Andersen:² el més petit dels aneguets és rebutjat pels companys perquè és «diferent», i així és objecte de tota mena de befes i rebuigs. Avui en diríem *bullying* o «assetjament escolar», i sembla que en tot plegat hi ha algun element autobiogràfic, segurament a causa de l'origen humil, aspecte físic i caràcter peculiar de l'autor, com passa dissortadament massa sovint amb les persones (i especialment amb els infants) que no encaixen gaire amb els canons estètics, ètics o de capteniment més generalitzats.

162

FIGURA 1. Hans Christian Andersen l'octubre de 1869.

FONT: Daguerreotip de Thora Hallager (d'accés lliure), disponible en línia a <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:HCA_by_Thora_Hallager_1869.jpg>.

1. DIEC2 (<https://mdlc.iec.cat>).

2. Hans Christian ANDERSEN, «Den grimme ælling», a *Nye Eventyr af H.C. Andersen*, 2a ed., Copenhaguen, 1844 («L'aneguet lleig», a *Noves aventures de H. C. Andersen*).

La percepció que hom puga tenir del català nord-occidental com a «anequet lleig» d'entre els diversos geoelectes del català sembla que és tanmateix moderna; fins i tot posterior a l'obra del cèlebre narrador danès. És força simptomàtica la descripció gens despectiva que en va fer, fa segle i mig, Milà i Fontanals, en un text força conegut i citat:

Entre las muchas diferencias locales de pronunciación en diversos puntos de Cataluña [...] se distinguen dos grandes divisiones: la parte occidental-meridional, en que se pronuncia el catalán con más limpieza y en general como se escribe, y la parte oriental, en que se altera la pronunciación, en que las vocales son menos limpias y en que hay sustitución de vocales. Esta sustitución es la de la *a* a la *e* y la de la *u* a la *o* en todas las sílabas no acentuadas.³

El que ens interessa ara de la cita no és pas tant la part descriptiva com la valorativa: «más limpieza», «en general como se escribe», aplicat al dialecte occidental; «las vocales son menos limpias», «hay sustitución de vocales», aplicat a l'oriental. És a dir, l'occidental meridional (nord-occidental, doncs, i valencià) s'adiu més amb la tradició, amb el model, amb la norma culta; mentre que l'oriental se'n distancia. Dit d'una altra manera, la varietat marcada dialectalment, o fins i tot estigmatitzada com a vulgar, és el català oriental. I allò que marca la diferència és, amb tota probabilitat, la proximitat o la distància amb el model llatí, proximitat o distància marcada per l'absència o presència, respectivament, de les neutralitzacions en el vocalisme àton.

Albert Rossich ja ha assenyalat⁴ que el 1898 Jacint Verdaguer encara utilitza aqueix model ortològic «antic», basat en la distinció occidental entre vocals àtones, tal com sembla deduir-se d'una gravació, molt malmesa, de la seua veu declamant, conservada en un disc de cera de fonògraf (aparell inventat per Thomas A. Edison tot just uns pocs anys abans, el 1877). Tanmateix, sembla que en el mateix tombant de segle les coses ja estaven canviant. Són significatius, en aquest sentit, els comentaris que fa Antoni M. Alcover⁵ referents a la influència del barceloní sobre els parlars pirinencs occidentals, almenys entre la gent «instruïda»:

[*La Seu d'Urgell*] Mos trobam amb lo mateix que a les altres bandes: la influència del parlar de Barcelona damunt la gent instruïda i correguda; aqueixa influència fa desaparèixer o reular en els llogarets arraconats les especialitats de llenguatge característiques d'aqueixa regió...⁶

3. Manuel MILÀ I FONTANALS, *De los trovadores en España*, Barcelona, CSIC, 1966 [1861], p. 432-433.

4. Albert ROSSICH I ESTRAGÓ, «El model ortològic del català modern», a Antoni FERRANDO i Miquel NICOLÁS (ed.), *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2006, p. 125-153.

5. Antoni M. ALCOVER, *Dietari de l'excursió filològica 1906*, edició a cura de Pilar Perea, Barcelona, Proa Alí Bei, 2006 [1906].

6. *Ibidem*, p. 90.

[Andorra] Resulta molt consemblant a la de la Seu, però sense tantes d'invasions del dialecte barceloní.⁷

[Trem] Com Tremp és la capital de la conca del seu nom i de totes aqueixes muntanyes i està més en contacte amb Lleida i amb Barcelona, s'hi nota tot d'una una poderosa invasió del dialecte barceloní, que es manifesta preferentment en les persones de certa cultura i corregudes. Això fa que resulta una divergència entre el parlar dels nois i gent il·literata i el parlar d'aquelles altres persones, divergència que trobam tot d'una entre la gent que tenim aplegada.⁸

La tendència *occidentalista* devia tenir, tanmateix, la seua inèrcia. En les gravacions —ara sí, relativament nombroses i qualitativament força més bones— que conservem dels dos presidents de la Generalitat del Catalunya durant el període republicà, se n'aprecia clarament la dicció occidental. Hom podria apuntar que això no és un fet excepcional tractant-se de dos personatges vinculats al Ponent català, però cal tenir present que Macià va nàixer i va passar la infantesa a Vilanova i la Geltrú, mentre que Companys, fill del Tarròs (avui nucli agregat de Tornabous), des dels vuit anys va residir i va desenvolupar tota la seua activitat personal, política i professional a Barcelona. És digne de destacar que, si bé Companys parlava més «barrejat» —almenys en els discursos i al·locucions, que són els materials que hem conservat—, Macià declamava amb una dicció gairebé ortogràfica que incloïa sovint la pronunciació de la *-r* final «a la valenciana».⁹

164

Cap més dels presidents de la Generalitat de Catalunya posteriors no ha utilitzat el català occidental. Tot i això, i aparentment a tall d'anècdota, el català occidental és l'únic català que ha sonat públicament dins el recinte de l'Assemblea General de les Nacions Unides; per primer cop el 28 de juliol de 1993 per mitjà del primer cap de govern constitucional del Principat d'Andorra, Òscar Ribas. Un discurs el començament del qual és recordat amb emoció per molts andorrans gairebé de memòria:

Senyor President. Senyor Secretari General. Digníssims representants dels Estats. Senyores i senyors.

Avui és un dia històric per a Andorra. El meu Estat ha estat admès com a membre de l'Organització de les Nacions Unides; hem vingut aquí a Nova York per hissar la nostra bandera junta amb les dels altres Estats. Culminem així moltes de les aspiracions del nostre poble i tot un procés de serena i tenaç transformació.¹⁰

Aquesta pràctica, sempre en català occidental, ha estat continuada pels caps de govern andorrans posteriors (amb l'excepció de la 64a sessió de l'Assem-

7. *Ibidem*, p. 97.

8. *Ibidem*, p. 183.

9. Fragments i talls de veu, tant de Francesc Macià com de Lluís Companys i en diversos formats, són d'accés fàcil per Internet.

10. A <<https://arxiumunicipaldesalt.wordpress.com/2014/09/25/primer-discurs-en-catala-a-lonu/>> (consulta: 2 maig 2019).

blea General de setembre del 2009, quan la representació andorrana va ser assumida pel ministre d'Afers Exteriors i Representació Institucional, Xavier Espot, que, naturalment, també hi va fer servir el català andorrà). Evidentment, els usos lingüístics —sovint erràtics— dels diversos presidents de la Generalitat Valenciana, de la Transició ençà, mereixen una reflexió particularitzada perquè no són en cap manera homologables (ni amb els presidents de la Generalitat de Catalunya ni, molt menys, els caps de govern constitucionals d'Andorra).

En aquest context, doncs, de canvi històric de model ortoèpic, quines són les causes que provoquen la decadència del català occidental (o amb fonètica occidental) com a varietat de prestigi de la llengua oral a començaments del segle xx, tot coincidint amb la reforma fabriana? Al nostre entendre, hi ha la coincidència de diversos factors.

— L'*agrarització* progressiva del territori. En un procés molt lent que arrenca ja a finals de l'edat mitjana, les indústries manufactureres tradicionals es desplaçaran de Ponent cap a la costa, mentre que sobretot al llarg del segle xx les terres de Lleida consolidaran el seu paper de centre de la producció agrícola i ramadera.

— La centralització borbònica de les rutes de comunicació i dels centres de presa de decisions. Les estructures comunicatives tradicionals «de malla» seran substituïdes, segons el model de l'estat centralista, per estructures «d'estrella», que organitzen el territori en centres jerarquitzats que generen les seues perifèries pròpies. D'aquesta manera, de Lleida estant, es produirà la interposició necessària de Barcelona per a les comunicacions externes. La presa de decisions (polítiques, econòmiques, culturals...) seguirà el mateix esquema.

— L'impacte dels diversos avatars bèl·lics. Lleida, com a porta d'entrada al Principat de Catalunya des de l'interior ibèric, serà sistemàticament destruïda almenys un cop per segle i des de la Guerra dels Segadors. La darrera vegada (i esperem que l'última!), el 1938, quan el front va estar durant deu mesos aturat a banda i banda del riu.

— La industrialització de les conques fluvials llevantines (Ter i Llobregat) i de l'àrea de Barcelona, tant amb la primera com amb la segona revolució industrial.

— L'enorme creixement de la ciutat de Barcelona i el seu entorn proper durant els segles xix i xx i el subsegüent desequilibri demogràfic del país. Els excedents de població de Ponent, que tradicionalment emigraven cap al País Valencià, a partir del xix aniran cap a l'àrea de Barcelona.

— La militarització, la *funcionarització* i el provincianisme. La nova estructura estatal sorgida com a conseqüència de la creació de les províncies crearà unes elits noves de poques pretensions i ideologia fortament conservadora. Això serà especialment actiu a Lleida durant el franquisme, i va donar lloc a l'aparició del *leridanismo*.¹¹

— El trist paper de l'església catòlica com a dinamitzador cultural i lingüístic. A diferència de les altres diòcesis catalanes, amb un innegable compro-

11. Miquel PUEYO, *Lleida: ni blancs ni negres, però espanyols*, Barcelona, Edicions 62, 1984.

mís amb la llengua, la diòcesi de Lleida i, en menor grau, la d'Urgell van sentir el pes d'aqueixes elits locals i localistes i, sobretot, de la important petja del clergat propi aragonès.

— La planificació essencialista del país (Mancomunitat, Noucentisme...). El catalanisme del segle xx crea una imatge idíl·lica i mítica de Catalunya i del català, basada en la Catalunya Vella i oriental, amb la qual les terres de Ponent no acaben d'encaixar.

— El «catalanisme acomplexat». La Catalunya ponentina és, des de sempre, de sentiments profundament catalans, sentiments segurament incrementats per la «consciència diferencial» respecte d'Aragó. Una actitud diferent de la més generalitzada històricament a les Terres de l'Ebre, on les diferències amb els valencians són evidentment de rang inferior, i des d'on Barcelona es veu molt més llunyana. El fet que aquesta catalanitat lleidatana pregona no acabe de lligar amb el patró tòpic més difós (ni el català autòcton amb el model mític de català empordanès o vigatà) provoca tensions emocionals identitàries en els catalans de Ponent.

— El fet dialectal a les àrees extremes (i no tan extremes). El Pallars, la Ribagorça i, en general, la Franja presenten varietats dialectals força distanciades d'una hipotètica mitjana del català, la qual cosa pot representar (encara que no necessàriament) un cert distanciament simbòlic dels models difosos més comuns.

166

Però aquests són factors generals, sistèmics i gairebé geoestratègics. N'hi ha d'altres de més puntuals i circumstancials, però que han tingut molta incidència en tot el procés posterior. I una de les claus, precisament, és la mateixa obra de Fabra, la seua actitud personal i la projecció que aquesta va tenir sobre la feina continuada de la Secció Filològica. Sense que açò vulga dir que es puga abstraure en cap moment tot l'immens treball de codificació de les circumstàncies adés esmentades. La «tasca» fabriana és fruit, naturalment, d'un context, i aquest context es reflecteix en els seus resultats. És sobradament coneguda l'opinió de Fabra sobre el paper autònom i de confluència que havia de tenir la «depuració» empresa pels escriptors valencians.¹² En l'article, tantes vegades citat, hi és prou explícit: «Molts valencians i balears creuen encara que l'obra d'unificació del català escrit suposaria la supeditació de llurs varietats dialectals al català de Catalunya». És una afirmació que té tot un valor programàtic: les «tres branques» de la llengua són només tres i recolzen en les tres capitals: Barcelona, València i Palma. El «català de Catalunya» representa com a mínim una unitat de gestió, i la seua variació interna (amb l'afinitat d'una part amb la «segona branca», la valenciana, inclosa) no hi compta.

Segurament, en aquesta concepció més o menys monolítica del «català de Catalunya» (efectivament, no abunden en la seua obra les referències al català nord-occidental) hi ha dos aspectes rellevants. D'una banda, una qüestió ideològica; un menysteniment de la variació, fruit en part de l'època, de la seua

12. Pompeu FABRA, «La tasca dels escriptors valencians i balears», *Nostra Parla*, Barcelona. Reproduït a *El català literari*, Barcelona, Barcino, 1932 [1920], p. 77-79.

formació i, sobretot, de la situació de precarietat normativa i d'atomització de formes que ell mateix combat i que constitueix un dels motius rellevants del desacord entre Alcover i ell.¹³ Però d'una altra hi ha també, sense més, desconeixença. No tenim constància que Pompeu Fabra tingués gaire relacions amb Lleida o, en general, amb l'àrea del català nord-occidental.

L'historial de les relacions ponentines de Fabra és, doncs, molt curt. D'una banda, hi ha les excursions, bàsicament a les muntanyes del Pallars. Fa la impressió, tanmateix, que el seu interès per la muntanya és més esportiu que altra cosa. Fabra considera l'excursionisme, o el muntanyisme, com una pràctica més higiènica que antropològica, i no tenim gaire notícia, a diferència d'altres «filòlegs excursionistes» com Alcover o Coromines, de relacions humanes profundes o d'una curiositat excessiva pels habitants del territori i, amb ells, la seua parla. Per altra part, hi ha els seus viatges a Lleida o a altres indrets de Ponent, escassos i breus. I la breu correspondència amb alguns membres de les elits culturals lleidatanes. Sens ànim d'exhaustivitat, en recollim ací els moments més significatius.

Sens dubte, el fet més citat és la presidència que va ocupar dels Jocs Florals de Lleida de 1915. Fabra, com és lògic, hi va ser i va pronunciar-ne el discurs inaugural, dedicat a la llengua literària.¹⁴ Sobta que en tot el discurs no hi ha una sola referència, ni tan sols de cortesia, ni a la ciutat, ni als escriptors locals i els seus problemes específics, ni a cap qüestió relacionada amb el dialecte occidental. És el mateix discurs que podria haver llegit sense problemes a Manresa, Manacor, Figueres o Xàtiva, per posar un exemple.

Sabem per Josep Varela¹⁵ que el 1916 es va celebrar un concurs de lectura i escriptura catalanes a Lleida, tot seguint les noves normes ortogràfiques. Cal pressuposar, doncs, que la seua acceptació a Lleida, independentment de l'interès de Fabra per la ciutat i el territori, va ser molt ràpida.

El mateix Varela ens dona notícia d'una carta manuscrita de 1921 de Fabra on fa tot un seguit de comentaris al projecte d'ortografia que redacta el lleidatà Felip Solé i Olivé. A la carta reproduïda més avall,¹⁶ no inclosa a les *Obres completes*,¹⁷ no hi ha cap comentari ni recomanació referent al català occidental, tot i que l'obra de Solé fou publicada, i principalment difosa, a Lleida.

13. Tot i que cal tenir en compte que, malgrat tot, el *Diccionari català-valencià-balear*, quan tracta un neologisme, dona sempre la pronunciació figurada a Barcelona, València i Palma, amb un criteri que podríem qualificar de *molt fabrià*.

14. «Discurs del president del Consistori Don Pompeu Fabra», a *Jocs florals de Lleida de l'any 1915, any XX de la seua instauració: volum de treballs premiats, publicats pel cos d'adjunts*, Lleida, Sol & Benet, 1915, p. 17-20.

15. Josep VARELA, *Felip Solé i Olivé: Pedagogia i tenacitat al servei d'un país*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2017, p. 141.

16. *Ibidem*, p. 144-145.

17. Pompeu FABRA, *Obres completes*, direcció a cura de Jordi Mir i Joan Solà, Barcelona, València i Palma, Enciclopèdia Catalana, Raval-Proa, Edicions 62, Edicions 3 i 4 i Moll, 2005-2013.

7 de desembre de 1921

Dr. En Felip Solé obriu

Amb plaer he llegit d'apallent
tratat d'ortografia catalana, que
gentilment heuen volgut que jo
revisés abans de donar-lo a l'estem-
pa. Així m'obliga a fer vos algunes
observacions, que crec que us serà
possible d'atendre. On diuen esde-
vindre, jo pensaria esdevenir. On
diuen els darrés, caldria dir els últims
o tots els últims. A això és possible
així. L'últim, que usen algun cop,
haurien de reemplaçar-lo per l'últim,
remate, &c. Punt d'obrir és avui de
moda, però amb tot jo preferiria

punt de vista. En una de les primeres
pàgines hi ha un atony que crec
usat impròpiament. Finalment, no
crec convenient d'introduir en la
nostra nomenclatura gramatical les
denominacions de formos, fortes, formos,
débils (que jo també he usat algun
cop); les quals, en referència a un
fet de la flexió gramatical que no
és precisament el de la ternicitat
o atonicitat del radical verbal.

felicitant-vos ben cordialment
pel vostre treball i desitjant, us
saluda repetidament amb vostre afec.

Pompeu Fabra

FIGURA 2. Carta de Pompeu Fabra a Felip Solé.

168

Precisament el 1922, i com a consagració del fabrisme lleidatà, Felip Solé publica finalment la seua *Ortografia catalana. Seguint les Normes de l'Institut d'Estudis Catalans*,¹⁸ una obra destinada a l'ensenyament primari, cosa gens sorprenent si atenem al fet que en aquell moment Felip Solé, renovador pedagògic que havia tingut participació activa en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906, era el director de l'Escola Normal de Magisteri de Lleida.

El mateix 1922 se celebren a Lleida els exàmens de gramàtica elemental de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Sembla que Pompeu Fabra s'hi desplaça com a membre del tribunal, encara que no en tenim altra constància.

El 1926, en el primer número de la revista *Vida Lleidatana*,¹⁹ apareix el resultat d'una consulta feta per la redacció a Pompeu Fabra, sobre la grafia *Lleida* per oposició a la tradicional *Lleyda*. Cal destacar l'extraordinària prudència, gairebé prevenció, de la resposta de Fabra:

Lleida o Lleyda?

L'opinió d'En Pompeu Fabra

Feia temps que teníem el dubte de quina grafia era més correcta de les dues que indistintament s'usen en escriure el nom de la nostra ciutat: *Lleyda* o *Lleida*.

Ens feia neguit de veure com en una mateixa publicació s'admetien les dues grafies sense cap mena de repugnància i considerant el poc bé que això fa al

18. Felip SOLÉ, *Ortografia catalana: Seguint les Normes [sic] de l'Institut d'Estudis Catalans*, Lleida, Impremta Mariana, 1922.

19. *Vida Lleidatana* (Lleida), núm. 1 (1 maig 1926), p. 11.

nostre verb, ens decidírem consultar l'opinió d'En Pompeu Fabra, filòleg de reconeguda vàlua i prou conegut dels nostres lectors perquè n'hàgim de dir res, el qual en lletra adreçada al nostre company de redacció En Pau Guimet, diu el següent:

«Jo no tindria cap inconvenient a escriure *Lleida* d'acord amb l'ortografia dels noms comuns. Amb el temps, crec que no s'escriurà altrament.

Lleyda fou admès provisòriament per la Mancomunitat, que no volgué al·terar de moment la grafia dels noms geogràfics en fer el Nomenclàtor de les poblacions de Catalunya.

Sou els lleidatans mateixos els qui, més coneixedors de la tradició gràfica d'aquell nom i de les objeccions que en nom de la tradició podrien fer-se a la grafia *Lleida*, heu de decidir si és arribada l'hora d'adoptar definitivament aquesta grafia. Jo, repeteixo, no tindria cap inconvenient a escriure des d'ara *Lleida*.»

També en el mateix any i en la mateixa revista,²⁰ apareix una curiosa reproducció del discurs de l'any 1915, acompanyada del següent text:

Com homenatge a nostra ciutat i en dies en què celebra sa major festa, inserim a continuació la llista dels senyors que l'honoraren ocupant la Presidència en els Jocs Florals, i a més el discurs que pronuncià el docte gramàtic En Pompeu Fabra, que ultra ésser interessantíssim resulta d'actualitat en moments com els presents en què tanta d'activitat podem esmerçar vers la parla nostrada.

Curiosa, perquè allà on deia l'any 1915 «Discurs del president del Consistori Don Pompeu Fabra» ara diu «Discurs del president del Consistori En Pompeu Fabra». I, d'altra banda, perquè s'ha arribat a publicar²¹ que Fabra va presidir uns suposats Jocs Florals de Lleida l'any 1926, Jocs Florals que no es van celebrar mai, entre altres coses o principalment perquè era l'època de la dictadura de Primo de Rivera i estaven prohibits.

Encara el 1926 surt una informació, un xic enverinada, relacionada amb la doctrina ortogràfica de l'IEC:²²

El quinzenal «Pla i Muntanya», que tant honora a Balaguer, insereix en el nombre del 30 de maig prop-passat, el següent comentari que remerciem:

«VIDA LLEIDATANA.— Acaba d'aparèixer prop nostre aquesta publicació quinzenal. Està presentada amb gust i el text va conforme amb les normes de l'Institut, ço que és rar si es tracta de Lleida, on sembla que hi ha una veritable mania de no servar gaire fidelitat a la perfecció lingüística. No es cregui ningú que comptin amb simpaties les normes velles, això no, però hi ha una espècie d'homes de lletres que no s'avenen de grat amb les disposicions de l'Institut, perquè no permeten l'anarquia i el lliure albir d'escriure segons tal o qual poble. Benvinguda i compti amb la nostra cooperació».

20. *Vida Lleidatana* (Lleida), núm. 2 (15 maig 1926), p. 18.

21. A <<https://quinalafem.blogspot.com/2018/09/1889-pompeu-fabra-presideix-els-jocs.html>> (consulta: 2 maig 2019).

22. *Vida Lleidatana* (Lleida), núm. 4 (25 juny 1926), p. 18.

El 1929 tenim notícia d'una «contribució de Lleida a la subscripció pro-homenatge a Pompeu Fabra»,²³ a partir de la publicació de la llista de les aportacions, on apareixen les principals famílies de Lleida. No sabem, però, si es va arribar a fer aquest homenatge, ni com estava previst que es fes.

A partir d'aquest moment ja no tenim cap més notícia sobre aquestes efímeres i esparses relacions mútues entre Fabra i els territoris occidentals. Amb una excepció postrema: l'any 1947, poc abans de morir i des del seu exili a Prada de Conflent, acudeix a Andorra, a Sant Julià de Lòria, a fer testament, amb la intenció de poder fer-lo així en català. No tenim notícia que hi hagués estat mai, abans. Un fet sorprenent, tenint en compte la seua passió excursionista i el fet de ser l'únic territori amb oficialitat plena del català.

Com veiem, les relacions de Fabra amb l'àrea nord-occidental i amb el seu parlar van ser escasses. No seria gaire arriscat d'afirmar que el lleidatà i el tortosí no formaven part del seu imaginari de la catalanitat. Seria injust, però, deduir que la seua influència, pel que fa al territori del Ponent català, va ser negativa o no va existir. El mateix èxit rapidíssim i incontestable de les seues propostes a Lleida (diguem el que diguem els de Balaguer...) ho certifica. Però no és agosarat de dir que un cert menysteniment ha tingut com a conseqüència un relatiu retard en la plena identificació simbòlica dels parlants lleidatans amb la varietat comuna. Afortunadament, la praxi actual de la Secció Filològica, molt especialment reflectida en la concepció composicional de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, ens rescabala com a parlants.

I així l'aneguet lleig va descobrir que era el pollet preciós que esdevindria en esquerar-se un cigne elegant.

23. *Lleida: Revista d'Informacions i Estudis* (Lleida), núm. 98 (2 juny 1929), p. 17.